

DISTINCȚII ȘI INTERFERENȚE DINTRE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE

DISTINCTIONS AND INTERFERENCES BETWEEN CULTURE AND CIVILIZATION

VIORICA ADEROV,

conferențiar universitar, doctor în filosofie,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

LUCIA GALAC,

lector superior,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Autoarele încearcă să surprindă multidimensionalitatea raportului dintre cultură și civilizație. Într-o lume, în plină criză axiologică, elucidarea acestui raport are o deosebită valoare pentru înțelegerea spiritualității secolului nostru. Accentul este pus pe distincția dintre cultură și civilizație în contextul unei atmosfere înăbușitoare de materialism grosolan în care se depreciază toate valorile și idealurile vieții.

Inversarea raportului firesc dintre mijloace și scopuri a dus la amplificarea discrepanței și a provocat dezechilibre îngrijorătoare între valorile civilizaționale și cele ale culturii spirituale. Valorile civilizaționale, exagerate astăzi, trebuie readuse în acord cu valorile culturii spirituale și subordonate idealurilor general-umane.

Cuvinte-cheie: cultură, civilizație, valoare, ideal, bunuri, semnificații, fapte, om.

The autor tries to find the multidimensionality of the relation between culture and civilization. In a world that finds itself in an axiological crisis, the elucidation of this relation is of great value for understanding the spirituality of our country. Emphasis is laid on the distinction between culture and civilization in the context of a crazy atmosphere of rough materialism where all the values and ideals of life are being depreciated.

The inversion of the natural relation between the means of doing something and the goals led to the amplification of discrepancy and caused alarming imbalance between the values of civilization and those of spiritual culture. The civilizational values, that are exaggerated at present, should be brought back in accordance with the values of spiritual culture and subordinated to general-human ideals.

Keywords: culture, civilization, value, ideal, goods, significance, deeds, man.

Raportul dintre *cultură* și *civilizație* constituie una dintre temele importante abordate în cadrul științelor culturologice.

Acești doi termeni formează o pereche conceptuală în toate construcțiile teoretice dezvoltate în cadrul teoriei culturii.

De-a lungul timpului *cultura* și *civilizația* au fost privite fie în relațiile de opoziție, fie în relație de unitate, sau ca termeni sinonimi care se referă la această realitate. Astfel termenii de *cultură* și *civilizație* au fost utilizați cu sensuri diferite în spațiul francez și cel german. În Franța *civilizația* era considerată un termen cu o sferă mai amplă. În Germania, dimpotrivă, teoreticienii au acordat *culturii* o sferă mai largă și au văzut în *civilizație* doar componenta materială, tehnică și economică a *culturii*. În SUA termenii au fost utilizași multă vreme cu aceeași semnificație, desemnând în mod global ”modul de viață al unui popor”.

Termenul de *civilizație* a fost construit în epoca modernă prin derivarea lui din cuvintele latine: *civis*, *civitas*, *civilis*, *civilitas*, semnificând calitățile cetățeanului care trăiește într-o cetate-stat, cetățean care se conformează regulilor de conduită în relațiile sociale și publice, și înseamnă totalitatea mijloacelor cu ajutorul cărora *omul* se adaptează mediului (fizic și social), reușind mai mult sau mai puțin să-l supună, să-l transforme, să-l organizeze și să i se integreze. [1, p.27]. În sfera *civilizației* sunt incluse capitole ca: alimentația, locuința, vestimentația, construcțiile publice și mijloacele de comunicare, tehnologia, în general, activitățile economice și administrative, organizarea socială, politică, militară, juridică [2, p.5].

Opera, actul și *omul* de *cultură*, urmăresc satisfacerea nevoilor intelectuale și spirituale, precum și o relație de comunicare a *omului* cu natura și societatea. Astfel că, sferei *culturii* îi aparțin: datinile și obiceiurile, credințele religioase, ornamentele, operele de știință, filosofie, literatură și muzică, arhitectură, sculptură, pictură și artele decorative și aplicate [2, p.6].

Distincția dintre *cultură* și *civilizație* a fost realizată în sec.al XIX-lea, dar consacrarea ei a efectuat-o Oswald Spengler care definește *civilizația* ca fază de decădere a *culturii*. În lucrarea sa *Declinul Occidentului*, Spengler susține că pentru a înțelege adevăratele cauze ale crizei lumii moderne este nevoie de o logică a realității organice [3, p.38]. Conform acestei logici, o *cultură* este guvernată de același destin implacabil care planează asupra oricărui organism: naștere, creștere, maturizare, bătrânețe și moarte, ciclul ireversibil și de neabolit. Pe făgașul unei asemenea evoluții, *cultura* apuseană a alunecat fără putință de întoarcere spre vârsta bătrâneții, fază în care forțele spirituale istovite nu mai pot crea *valori culturale* autentice. *Cultura* se cristalizează în forme stilistice înghețate, se ofilește și se transformă în *civilizație*. În această fază se instalează suveranitatea tehnicii, goana după utilitar, spiritul mercantil și pragmatic, ireligiozitatea, lipsa de *ideal* spiritual, tranzacționarea *valorilor* moral, etc. Spengler a consacrat ideea opoziției dintre *cultură* și *civilizație*, acordând primei noțiuni sensul de configurație spirituală, iar termenului de *civilizație* sensul de domeniu material, utilitar, tehnic. În opinia lui Spengler, *culturile* evoluează în cicluri închise, paralele, fără comunicare între ele, iar *civilizația* ar reprezenta faza de declin a unei *culturi*. Raportul dintre *cultură* și *civilizație* este văzut ca unul de succesiune, nu de simultaneitate [3, p.60].

Această abordare este depășită azi, când majoritatea teoreticienilor critică raportul dintre *cultură* și *civilizație* ca fiind unul de succesiune, totodată ne renunțând la distincția respectivă. Ei examinează *cultura* și *civilizația* ca două componente simultane ale vieții umane, două compartimente diferite prin structură și funcții, dar totodată interdependente. Profesorul universitar G. Georgiu în notele de curs *Filosofia culturii* menționa că teoreticienii Max Weber, Ernst Cassirer, Fernand Braudel, Arnold Toynbee,

Edgar Morin ș.a. stăruiesc asupra necesității și importanței distincției dintre *cultură* și *civilizație*, cu diferențe și nuanțe în funcție de perspectivele abordării [1, p. 42]. Distincția este necesară mai ales în epoca noastră, epocă de mare confuzie culturală, care traversează o profundă criză a *valorilor*.

Acordând prioritate *valorilor civilizației* (economice, politice, juridice, vitale), societățile contemporane au realizat inversarea raportului firesc dintre mijloace și scopuri, au pierdut sensul ideii de progres, din motiv că evoluția lor nu mai e direcționată de scopuri clare, iar viitorul a devenit imprevizibil mai mult ca niciodată. *Valorile instrumentale* au dobândit supremație asupra *valorilor spirituale*. Ne aflăm în fața unei "răsturnări" de proporții istorice, care este pusă pe seama unor trăsături specifice a lumii moderne: supremația acordată *valorilor practice*, intereselor materiale și pasiunilor politice. Au fost abandonate și referințele la *valorile atemporale* și transcendente, cele care au ținut în frâu veacuri de-a rândul instinctele iraționale, și înclinația maselor spre dobândirea *bunurilor materiale*.

Distincția dintre spiritual și temporal, dintre cei care cultivau *valorile non-practice*, gratuite și dezinteresate (adevăr, frumos, bine, dreptate etc.) și cei care urmăresc interese imediate, temporale (succes, profit economic, realizare personală, putere politică), etc. a început la sfârșitul secolului al XIX-lea, când intelectualii s-au angajat masiv în serviciul unor cauze politice, conjuncturale, în loc să-și aștepte, ca înainte, bucuria în cultivarea artei, științei și filosofiei. Cei care aveau funcția de a fixa o tablă ideală de *valori*, de a întreține tensiunea spre un *ideal moral* și de a fi o stavilă în calea "realismului" maselor au ajuns să stimuleze acest "realism" și să organizeze ura și conflictele seculare, prin presă și angajări în disputele momentului" [1, p.96].

Necesitatea distincției dintre *cultură* și *civilizație* s-a dovedit a fi utilă atunci când sunt analizate și descifrate evenimentele și fenomenele lumii contemporane. Distincția ne ajută să evităm judecățile și concluziile eronate. M.Malișu în lucrarea sa *Zece mii de culturi, o singură civilizație* critică teza privind conflictul *civilizațiilor* promovată în lucrarea politologului american Samuel Huntington, considerând că dânsul face o confuzie între *cultură* și *civilizație*. De aici derivă alte concluzii eronate, privind conflictele actualității. Huntington consideră că epoca noastră este una multicivilizațională și utilizează sintagma conflictul *civilizațiilor*, în locul conflictelor *cultural-identitare* și proceselor de integrare regională [4, p.25-26].

Simion Mehedinți, referindu-se la elementele distincte și interferente ale *culturii* și *civilizației*, ne vorbește despre două categorii de *fapte*, unele aparținând *civilizației*, altele *culturii*. Dar ambele derivă din "dublul caracter-material și sufletesc-al muncii". În accepția lui S.Mehedinți și *cultura*, și *civilizația* constituie rezultatul muncii și, dincolo de diferențele structurale și funcționale, se află în raport de simultaneitate și interdependență [5, p.85].

Paralelismul este evident. *Civilizația* se măsoară pe coordonata tehnică, prin numărul, calitatea și originalitatea uneltelor; iar *cultura* se măsoară pe coordonata superioară a creațiunilor psihice, adică prin numărul, calitatea și originalitatea produselor sufletești.

S.Mehedinți ajunge la concluzia conform căreia *cultura* și *civilizația* pot crea evoluții independente, în cazul în care *civilizația* poate fi dezvoltată, iar *cultura* să ajungă în regres, sau în cazul în care o *civilizație* modestă se poate asocia cu o *cultură* bogată. „De aceea, rolul *civilizației* și rolul *culturii* rar coincid. Un grad mare de *civilizație* poate atinge oricine dacă împrumută rezultatele muncii altora. O *cultură* înaltă e însă un fenomen cu mult mai greu de realizat. Ea presupune nu numai muncă bogată și mare bogăție de cugetare, dar și o simțire fină, care se traduce printr-o atitudine etică și estetică la un nivel superior" [5, p.85].

Istoria umanității cunoaște perioade în care decalajul dintre *cultură* și *civilizație* a provocat sincope în evoluția societăților. Dar în nici o altă epocă această discrepanță nu a atins proporții atât de îngrijorătoare. Empirismul și materialismul timpului nostru îngustează enorm lumea *valorilor*, cultivă o atitudine nihilistă pentru adevăr, bine, frumos, contribuind la degradarea *omului* și la relativismul *valorilor culturale*. *Omul* "civilizat" se include din ce în ce mai mult în lupta pentru existența sa materială, iar idealurile lui se află sub incidența dictatului de interese, predominant orientate spre ameliorarea

propriilor condiții de existență. În asemenea situație *omul* își pierde libertatea, iar *idealurile culturii* sunt lipsite de claritate și armonie. Implicarea totală în muncă a *omului* contemporan, devenită normă, conduce la moartea începutului spiritual al acestuia.

Educată din generație în generație în așa mod, o asemenea ființă nu mai depune efort spiritual pentru înnobilarea sa, ci doar pentru distracții, pentru confort și comoditate absolută. Oamenii acestei societăți se distanțează unul de altul tot mai mult. Mărginirea lor devine un obstacol psihologic și pericolul degradării *culturii* crește.

Lucian Blaga în lucrarea sa *Trilogia culturii* afirmă că *omul* nu poate evada din sfera *culturii* fără a înceta să fie *om*. „Exodul din *cultură* ar duce la abolirea umanității ca regn” [6, p.510].

În aceeași lucrare autorul menționează, că prin *cultură*, existența se îmbogățește cu cea mai profundă variantă a sa. „*Cultura* este semnul vizibil, expresia, figura, trupul acestei variante. *Cultura* ține deci mai strâns de definiția *omului* decât conformația sa fizică sau cel puțin tot așa de strâns” [7, p.443].

Subliniind funcția metaforică și revelatoare a *culturii*, ca fiind dimensiuni definitorii ale *omului* sub raport antropologic și istoric, L. Blaga, scoate în evidență relația de opoziție dintre *cultură* și *civilizație*. Pentru Blaga, temeiul distincției îl reprezintă dualitatea existențială a *culturii* și *civilizației*. *Omul* cunoaște două moduri fundamentale de existență: existența în cadrul imediat al lumii reale și existența în orizontul spiritualului. Toate creațiile care îi asigură securitatea și confortul material alcătuiesc ceea ce numim *civilizație*. Iar toate creațiile care îl ajută pe om să se înalțe pe scara omenescului, să dezvăluie misterul și esența lumii alcătuiesc *cultura*. Între aceste două realități, atitudini există o distincție ontologică. „*Cultura* răspunde existenței umane într-un mister și revelație, iar *civilizația* răspunde existenței într-o autoconservare și securitate. Între ele se cascadează, deci, o deosebire profundă de natură ontologică” [7, p.402].

O abordare vastă a cunoscut în ultimul timp teoria politologului american Samuel Huntington. Teorie care a șocat și a scandalizat cercurile științifice contemporane. Huntington ne vorbește despre importanța și rolul *culturii* în modelarea și evoluția lumii contemporane, contrazicând teoriile globalizante și integraționiste. „În ipoteza mea, sursa fundamentală de conflict în noua lume nu va mai fi în principal ideologică sau economică. Marile diviziuni dintre *oameni* și sursa dominantă de conflict vor fi de natură *culturală*. Statele naționale vor rămâne cei mai puternici actori în relațiile naționale, dar principalele conflicte se vor ivi între națiuni și grupuri ale diferitelor *civilizații*. Conflictul *civilizațiilor* va domina politica mondială. Linia de demarcație dintre *civilizații* va fi linia confruntărilor în viitor” [8, p.11].

Tema centrală a lucrării lui Huntington *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale* o constituie faptul că identitatea *culturală* și *cultura* care, la nivel uzual, sunt identități ale *civilizației*, modelează tendințele de integrare și conflict în lumea contemporană. Pentru prima dată în istorie, politica globală este, în același timp, multipolară și multicivilizațională. Modernizarea, nu este neapărat occidentalizare și nu produce nici o *civilizație* universală. Dânsul consideră că *civilizația* este cea mai largă grupare *culturală* de *oameni* căreia i se pot găsi elemente comune de identitate *culturală*. Pentru Huntington *civilizațiile* sunt totalități durabile istoric, care cuprind state, naționalități, popoare, grupuri religioase, fundamentul pe care se altoiesc *culturile* distincte, dar și elementele comune care le integrează într-o *civilizație* distinctă.

Chiar dacă teoreticienii vorbesc despre confuzia pe care o face Huntington între *cultură* și *civilizație*, importantă este ideea privind renașterea interesului pentru identitățile culturale și civilizaționale, care în accepția autorului va duce la reconfigurarea geopolitică a lumii.

În dezacord cu teoreticienii susținători ai proceselor de modernizare prin occidentalizare Huntington vorbește despre diminuarea importanței pe care a avut-o *civilizația* occidentală până în prezent în afirmarea și dezvoltarea popoarelor non occidentale prin indigenizare. În concluzie Huntington menționează: „În această lume nouă, politica locală este politica etnicității, iar politica globală este politica *civilizațiilor*. Rivalitatea dintre superputeri este înlocuită cu ciocnirea *civilizațiilor*. În lumea posterioară Războiului Rece, *cultura* este o forță ce deopotrivă divide și unifică” [8, p.36].

Dincolo de abordările distincte privind raportul dintre *cultură* și *civilizație*, gândirea socială

din spațiul european abordează dualitatea *cultură – civilizație* ca fiind două componente simultane constitutive ale existenței umane, care pot fi delimitate după criteriul funcției lor predominante simbolice sau instrumentale.

Sunt două tipuri de activități, atitudini, opere și finalități, două dimensiuni ale existenței umane. *Cultura* este orientată spre *ideal, valori, semnificații, viață spirituală interioară, civilizația* spre real, *bunuri, fapte*, confort material exterior. Facem referință la distincția clasică, elaborată de T.Vianu, aceea dintre *valori* și *bunuri*, dintre un *ideal* sau o semnificație și suportul lor fizic concret. T.Vianu face o disociere între termenii de *valori* și *bunuri*, care corespunde distincției dintre *cultură* și *civilizație*. *Cultura* presupune crearea a *valorilor*, iar *civilizația* – producerea *bunurilor* în care se întruchipează *valorile* [9, p.158].

În rezultatul cercetării concluzionăm că:

- Între *cultură* și *civilizație* există o distincție funcțională;
- *Civilizația* este realizarea *valorilor culturale* în *bunuri* materiale menite să îmbunătățească condițiile de viață ale *omului*;
- Între *cultură* și *civilizație* trebuie să existe un raport de sinteză, care ar anula ruptura dintre *ideal* și real, *valori* și *bunuri*, semnificații și *fapte*, dintre viața interioară, spirituală și confortul material exterior.
- *Valorile civilizaționale*, exagerate astăzi, trebuie readuse în acord cu *valorile culturii* spirituale și subordonate *idealurilor* general-umane.

Referințe bibliografice

1. GEORGIU, G. *Filosofia culturii*. București: SNSPA, 2001.
2. DRÎMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol.I. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
3. SPENGLER, O. *Declinul Occidentului*, vol. I-II, traducere I. Lascu, Craiova: Beladi, 1996.
4. MALIȚA, M. *Zece mii de culturi, o singură civilizație*. București: Nemira, 1998.
5. MEHEDINȚI, S. *Civilizație și cultură*. București: Trei, 1999.
6. BLAGA, L. Trilogia valorilor. **În: Opere**, vol. 10. București: Minerva, 1987.
7. BLAGA, L. Trilogia valorilor. **În: Opere**, vol. 10. București: Minerva, 1985.
8. HUNGTINTON, S. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. București: Antet, 1998.
9. VIANU, T. *Opere*, vol.VIII. București: Minerva, 1979.